

Figuur 1. De kaart van 1926 laat achter de P van Lutkepost een petgat zien. Dit petgat is heel waarschijnlijk gedempt met de bovenste laag klei van de twee andere petgaten. Op de kaart van 1982 staat aan de zuidwestkant een rij elzen. Tegenwoordig loopt de grens van de laatste bebouwing 'Mounewiek' tot aan de zuidkant van dit perceel.

Aiso Lycklama à Nijeholt

ALS ZEGGEN HET VOOR HET ZEGGEN HADDEN...

Vorig jaar heeft de nieuwe wijk 'Mounewiek' ten zuiden van Buitenpost een uitbreiding ondergaan. Daardoor werd een uniek stukje cultuurhistorie in luttele uren geschiedenis. Het gaat om een hectare land van ongeveer 70 meter breed en 140 meter lang. In het midden lagen twee rechte sloten die niet aangesloten waren op de polder. In de 25 jaar dat ik hier woon is er nooit onderhoud gepleegd. Toen ik de heer F. de Vries een paar vragen stelde over dit land, kreeg ik een historisch overzicht van de laatste 70 jaar.

Turf

De heer De Vries woonde vlak naast het bewuste stukje grond en vertelde mij dat vlak voor de Tweede Wereldoorlog bij hem achter turf werd gewonnen. De sloten waar ik het over had bleken twee petgaten van ongeveer 2 meter breed en 100 meter lang te zijn. Eerst werd een laag klei van 20 cm verwijderd. Die laag klei werd vaak gebruikt om elders land op te hogen of ter verbetering van akkergrond. Een enkele keer werd de klei gedumpt in eerder gegraven en gebaggerde trekgraten. Gezien de kaarten van dit gebied (figuur 1) is het logisch dat een eerder petgat aan de rand van het genoemde perceel gedempt is met de bo-

venste kleilaag van de andere twee petgaten. Daaronder bevond zich een laagje hoogveen, dat spoedig overging in laagveen. Het laagje hoogveen werd vermengd met gebaggerd laagveen en later uitgespreid in grote rechthoeken op het land ernaast, de zogenaamde legakker. Daar werd het eerst aangestampt en dan werd met een stikrol het plakkaat doorsneden. Als het plakkaat veen genoeg ingedroogd was, kon er turf gestoken worden.

De veenlaag op het bewuste stukje grond was niet overal even dik, gemiddeld zo'n anderhalve meter. Onder het veen lagen harde zandlagen. De heer De Vries herinnert zich dat de ontstane petgaten vol zaten met vis. In en na de Tweede Wereldoorlog is het land gebruikt als weiland en hooiland. De petgaten raakten begroeid en doordat ze niet 'geschoond' werden startte er een verlandingsproces dat tot 2005 duurde en toen abrupt werd afgebroken.

Ontdekking

Toen ik begin jaren '80 het land om mij heen verkende, kwam ik ook deze petgaten tegen. De schapen, die het land beweiden, hadden langs de petgaten gelopen en op een enkele plek waren ze de petgaten zelfs overgestoken. Omdat de schapen langs de randen van het trilveen gelopen hadden, leek het net of er aan weerskanten kleine slootjes liepen. Het trilveen lag als het ware los van de kant.

Het was dik genoeg om erop te lopen, maar het zakte toch zeker 30 cm naar beneden. Ik moest dus in beweging blijven om geen natte voeten te halen.

In die tijd keek ik meer naar vogels dan naar planten. In de wat hogere begroeiing zat regelmatig een Rietgors te broeden. In het trilveen broedden een aantal Wilde eenden en ook de Kuifeend broedde er enkele malen. In 1984 ontdekte ik er een broedende Watersnip, die ik daarna nog enkele keren opmerkte; na 1990 heb ik die soort niet meer aangetroffen. In de jaren '90 hield ik mij steeds meer bezig met planten en kwam zo langzamerhand tot de ontdekking dat zich hier een uniek stukje flora aan het ontwikkelen was.

Zeggen

In 1992 heb ik het gebied ten zuiden van Buitenpost voor het eerst geïnventariseerd. Daarna liep ik elk jaar wel een paar keer langs de verlandende petgaten en ging steeds meer letten op de grassen, varens en zeggen. Het voert te ver om hier alle planten te noemen, maar een aantal wil ik wel de revue laten passeren. In het voorjaar viel de bloei van de Gele Iis *Iris pseudacorus* op in het eerste petgat. Over de hele lengte bloeiden er ongeveer 30 pollen. In beide stroken kwamen steeds meer boompjes te staan, voornamelijk Zwarte els *Alnus glutinosa*. Dat is niet verwonderlijk omdat langs de zuidwestzijde van het perceel een aantal hoge bomen van deze soort stonden.

Ook bloeiden er tussen de zeggen, veenmossen en het Hennegras *Calamagrostis canescens* de prachtige, ijle witte bloemen van de Zeegroene muur *Stellaria palustris*.

In het trilveen kwam ik al zoekend drie soorten varens tegen: Moerasvaren *Thelypteris palustris*, Kamvaren *Dryopteris*

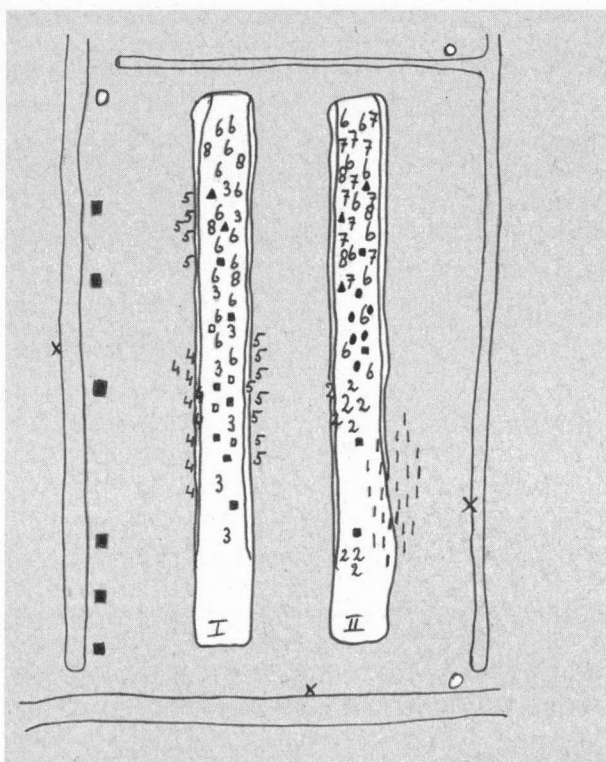
cristata en Smalle stekelvaren *Dryopteris carthusiana*.

Tabel 1 en figuur 2 geven een overzicht van de aangetroffen bomen, varens en zeggen. De (getelde en geschatte) aantallen staan er per soort bij vermeld. De Ronde zegge *Carex diandra* kwam alleen

voor in strook II, maar vormde samen met Zompzegge *Carex curta* en Snavelzegge *Carex rostrata* een prachtige drijftil. De bomen leken mij aangeplant, behalve de Meidoorn *Crataegus monogyna*, die door overvliegende lijsterachtigen gedropt moet zijn.

Tot slot

Als zeggen het voor het zeggen hadden, waren ze er nu en nog tientallen jaren geweest. Helaas heeft de dorpsuitbreiding de mening van deze planten niet gehoord, en zeker niet gedeeld. Soms kunnen bepaalde zaken niet meer teruggedraaid worden. Maar door dit artikel worden ze toch nog enige tijd aan de vergetelheid ontrukkt.

Figuur 2. Situatieschets van de twee voormalige petgaten.

Tabel 1. Overzicht van aangetroffen planten. De tekens en cijfers van de eerste kolom corresponderen met figuur 2. De laatste twee kolommen geven het voorkomen van de soorten in petgat I en II aan, waarbij 0 afwezig- en x aanwezigheid betekent.

	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	aantal	petgat I	petgat II
■	Zwarte els	<i>Alnus glutinosa</i>	± 20	x	x
○	Schietwilg	<i>Salix alba</i>	3	0	0
X	Meidoorn	<i>Crataegus monogyna</i>	3	0	0
I	Oeverzegge	<i>Carex riparia</i>	± 1.000	0	x
2	Moeraszegge	<i>Carex acutiformis</i>	± 250	0	x
3	Hoge cyperzegge	<i>Carex pseudocyperus</i>	± 100	x	0
4	Tweerijige zegge	<i>Carex disticha</i>	± 200	x	0
5	Zwarte zegge	<i>Carex nigra</i>	± 300	x	0
6	Snavelzegge	<i>Carex rostrata</i>	± 1.000	x	x
7	Ronde zegge	<i>Carex diandra</i>	± 1.250	0	x
8	Zompzegge	<i>Carex curta</i>	± 200	x	x
●	Moerasvaren	<i>Thelypteris palustris</i>	± 20	0	x
▲	Kamvaren	<i>Dryopteris cristata</i>	± 30	x	x
!	Smalle stekelvaren	<i>Dryopteris carthusiana</i>	5	x	0

Dankwoord

Voor het kaartmateriaal en het op maat maken voor dit artikel wordt S.W. Jansons bedankt. Voor het aandrigen van achtergrondinformatie over turfwinning voor, tijdens en vlak na de Tweede Wereldoorlog bedank ik de heer F. de Vries, voormalig bewoner van dit gebied.

Geraadpleegde literatuur

- TD 1989. Grote Provincie Atlas Friesland (schaal 1:25000). Topografische Dienst Emmen. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.
- MEIJDEN, R. VAN DER 1990. Heukels' Flora van Nederland. Eenentwintigste druk. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- WEEDA, E.J., R. WESTRA, CH. WESTRA & T. WESTRA 1994. Nederlandse oecologische Flora. Wilde planten en hun relaties, deel 5. Een uitgave van het IVN in samenwerking met de VARA en de Vewin.
- WESTHOFF, V., P.A. BAKKER, C.G. VAN LEEUWEN, E.E. VAN DER VOO & R. WESTRA 1971. Wilde planten. Flora en vegetatie in onze natuurgebieden. Deel 2: Het lage land. Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten in Nederland.
- WIEBERDINK, G.L. 1990. Historische Atlas Friesland. Chromotopografische Kaart des Rijks (schaal 1:25000). Uitgeverij Robas Producties.